NATIONAAL COHORTONDERZOEK ONDERWIJS

EEN INITIATIEF VAN HET NRO

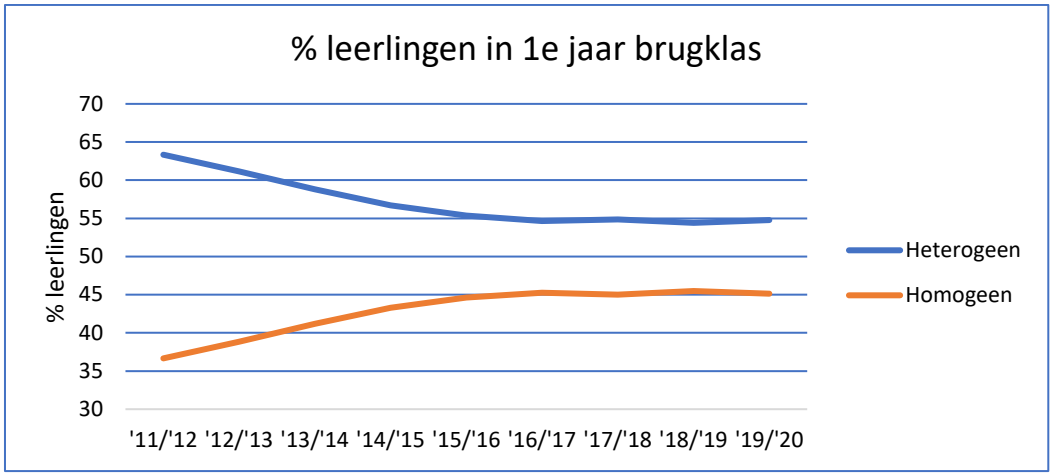
Bij welke havo- en vwo-scholen gaan kansen geven en een goed rendement samen?

Per Bles
Rolf van der Velden

Het probleem

In het afgelopen decennium hebben steeds meer middelbare scholen de heterogene brugklas verruild voor een homogene brugklas (zie Figuur 1). De vraag is wat dit betekent voor de kansen van leerlingen om op een zo hoog mogelijk niveau terecht te komen? En wat betekent het voor de kans om zonder zittenblijven het diploma te halen (rendement)?

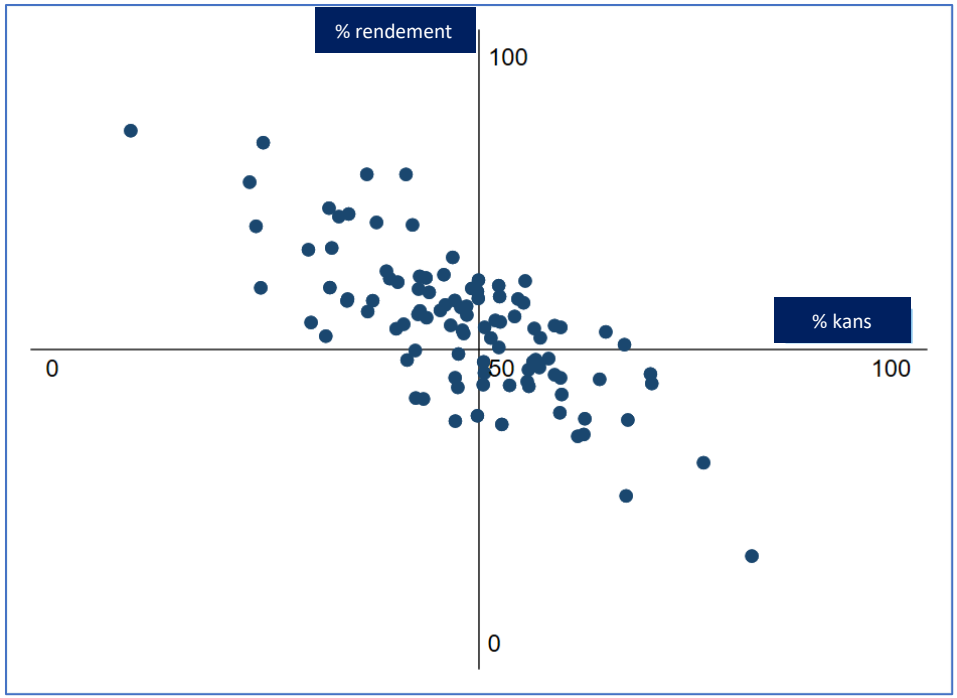
Figuur 1. Percentage leerlingen in heterogene of homogene brugklas, 2011/12 - 2019/20

In deze factsheet kijken we hiernaar. Gaat het geven van kansen ten koste van het rendement? Bij welke havo- en vwo-scholen gaat het geven van kansen hand in hand met een goed rendement? En bij welke scholen is dat niet het geval? We gebruiken daarvoor gegevens van het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs (NCO).

De cijfers

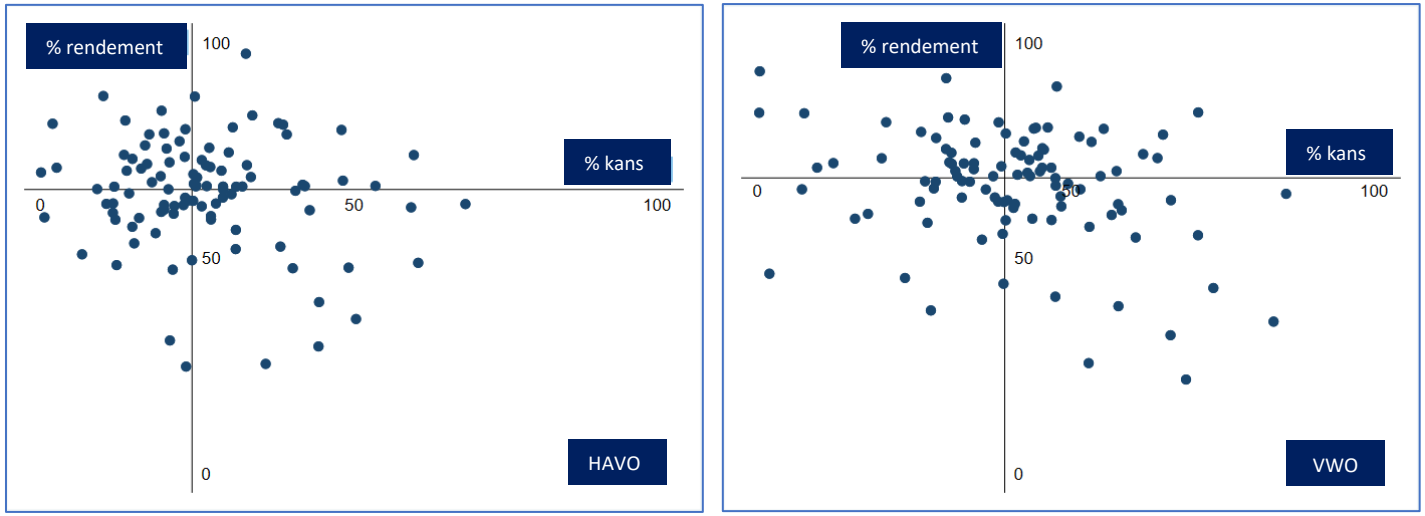
We definiëren het geven van een kans als een leerling een basisschooladvies heeft dat lager is dan het niveau waarop de leerling in het derde leerjaar zit. Het gaat dan om een gemengd vmbo-gt/havo advies of lager in het geval van havo of een gemengd havo/vwo advies of lager in het geval van vwo. Het geven van kansen op schoolniveau is gedefinieerd als het percentage leerlingen in het 3e leerjaar van havo of vwo waarvoor dit het geval is. Het rendement wordt gedefinieerd als het percentage leerlingen dat zonder zittenblijven het havo- of vwo-diploma heeft gehaald.

We zetten kansen geven af tegen het rendement in een grafiek, zodat we in een oogopslag kunnen zien hoe scholen scoren op deze twee indicatoren. Veel mensen verwachten dat het geven van kansen ten koste gaat van het rendement: scholen die meer leerlingen met een wat lager advies hebben, zullen ook een hoger percentage zittenblijven of afstroom kennen. En omgekeerd: scholen die strenger selecteren zullen een hoger rendement halen. Die theoretische verwachting staat weergegeven in Figuur 2.

Figuur 2. Kansen en rendement: de theorie

Echter, als we naar de praktijk kijken, dan komen we, zowel voor havo als vwo, tot een heel ander beeld. De scholen zitten in alle kwadranten. Sommige scholen focussen inderdaad op hetzij het geven van kansen (kwadrant rechtsonder) hetzij het behalen van een hoog rendement (kwadrant linksboven). Maar er zijn ook scholen die beide weten te combineren (kwadrant rechtsboven) of juist niet (kwadrant linksonder). De vraag is: Wat voor soort scholen zijn dit?

Figuur 3. Kansen en rendement: de praktijk bij havo en vwo. Datapunten in de grafieken zijn clusters van scholen.

Box 1: Sociale selectiviteit
We beschouwen het proces waarbij een leerling naar een bepaalde school gaat als een samenspel van keuzes van de leerlingen en zijn of haar ouders, de invloed van de vrienden en het wervingsbeleid van de school. Maar een school is ook vaak een afspiegeling van de sociale samenstelling in de wijk. Daarom corrigeren we hiervoor. Wat we meten als we het hebben over sociale selectiviteit is dat we kijken in hoeverre de samenstelling van de school afwijkt van de samenstelling van de potentiële groep leerlingen die wonen in een straal van 5 kilometer rondom de school. Hierbij kijken we alleen naar leerlingen die ook echt een havo- of vwo-advies hebben. Een school is sociaal selectief als het meer of juist minder leerlingen heeft uit een bepaalde groep dan op basis van het voedingsgebied van de school verwacht mag worden. We kijken naar het aandeel ouders met een hoog inkomen, leerlingen met een migratieachtergrond, leerlingen uit een eenouderhuishouden en meisjes.

We hebben vooral gekeken naar de structurele en organisatorische kenmerken van de school. Kunnen scholen die een heterogene brugperiode aanbieden kansen en rendement goed combineren? En als ze het niet combineren, op welke aspect focussen zij dan meer: kansen geven of rendement? Ook hebben we geanalyseerd of het uitmaakt of de school onderdeel is van een brede scholengemeenschap, en of het uitmaakt of een school sociaal selectief is (zie Box 1). Deze sociale selectie betreft de vraag of er op een school meer meisjes, meer leerlingen van rijke ouders, meer leerlingen met een migratieachtergrond of meer leerlingen uit een eenouderhuishouden zitten dan mag worden verwacht op basis van de potentiële groep leerlingen in het voedingsgebied van de school.

Havo
Als havo-scholen onderdeel zijn van een brede scholengemeenschap, weten zij vaker een goed rendement en het geven van kansen te verenigen. Hetzelfde geldt voor scholen die verhoudingsgewijs meer meisjes, leerlingen van rijke ouders en leerlingen met een migrantenachtergrond hebben dan verwacht mag worden op basis van de samenstelling in het voedingsgebied. Deze scholen komen dus relatief vaak voor in het kwadrant rechtsboven.
Voor scholen met relatief veel leerlingen uit eenouderhuishoudens geldt het omgekeerde: die scholen scoren slecht op kansen en rendement. Deze scholen komen dus relatief vaak voor in het kwadrant linksonder.
Scholen met relatief meer meisjes, blijken ook vaker de voorkeur te geven aan het geven van kansen boven rendement. Hetzelfde geldt voor scholen in een meer verstedelijkt gebied en havo-afdelingen die onderdeel zijn van een brede scholengemeenschap. Al deze scholen komen dus naar verhouding vaker voor in het kwadrant rechtsonder.
Scholen met relatief meer leerlingen van rijke ouders hebben juist vaker een voorkeur voor een hoog rendement boven het geven van kansen. Hetzelfde geldt voor grotere havo-afdelingen. Deze scholen komen dus relatief vaker voor in het kwadrant linksboven.

Vwo
Voor vwo-scholen geldt dat scholen met een één- of tweejarige heterogene brugperiode vaker het geven van kansen kunnen combineren met een hoog rendement. Hetzelfde geldt voor scholen met relatief meer meisjes en leerlingen van rijke ouders. Deze scholen komen dus relatief vaker voor in het kwadrant rechtsboven.
Als er op een school verhoudingsgewijs meer meisjes zitten dan leggen deze scholen hun focus vaker op het geven van kansen boven een hoog remdement. En hetzelfde geldt voor scholen met een confessionele grondslag. Deze scholen komen dus relatief vaker voor in het kwadrant rechtsonder.
Wanneer er op een school verhoudingsgewijs meer leerlingen met rijke ouders zitten dan focust de school zich juist meer op een hoog rendement in plaats van het geven van kansen. En hetzelfde geldt voor categorale scholen. Dit type scholen komt dus relatief vaker voor in het kwadrant linksboven.

Conclusie

De veronderstelling dat het geven van kansen ten koste gaat van het rendement geldt niet voor iedere school. Scholen die kansen geven en een hoog rendement goed kunnen verenigen, zijn vaker scholen met een één- of tweejarige brugperiode als het vwo-scholen betreft of onderdeel van een brede scholengemeenschap als het havo-scholen betreft. Ook scholen die relatief meer meisjes of leerlingen van rijke ouders hebben weten kansen en rendement goed te combineren. De analyse laat tegelijkertijd zien dat in de verhouding tussen die twee aspecten, scholen met veel meisjes de voorkeur hebben voor het geven van kansen boven een hoog rendement, terwijl scholen met veel leerlingen van rijke ouders de voorkeur geven aan een hoog rendement boven het geven van kansen. Dit geldt voor zowel havo als vwo.
Ons onderzoek laat zien dat een omkering van de trend naar meer homogene brugklassen een stap voorwaarts kan zijn voor vwo-scholen, zonder dat het rendement van die scholen daar onder hoeft te lijden. En hetzelfde geldt als havo-afdelingen een onderdeel zijn van een brede scholengemeenschap.
Als u meer informatie wilt over dit onderzoek, verwijzen wij u graag naar het betreffende onderzoeksverslag.